

BİZ KİMİZ? TÜRK TOPLUMUNDA KÜLTÜREL KİMLİK

PROF. DR. ORHAN TÜRKDOĞAN*

Giriş

Bu makalemizde, kimlik olgusunun sosyoekonomik ve kültürel yaşantımızla ortaya çıkan boyutlarını ele almak istiyoruz. Bu nedenle, kimliğin Orta Asya'dan başlayarak, Osmanlı ve Cumhuriyete kadar gelen toplumsal dönüşümlerine yönelik tarihsel gelişmelere yer vermeyeceğiz. Bu hususları aşağıda adı geçen yayınlarımızda ele almış bulunuyoruz. Kimlik sosyolojisi üzerinde durmayacağız. Bu nedenle, doğuştan (innated) veya kazanılmış (ascribed) kimlik tipleşirmelerine de girmeyeceğiz. Sadece, Kemalist sistemin yapı taşlarını oluşturan ulus devlet biçiminin toplumsal ilerleme süreci içindeki aşamalarına değinmek sûretiyle kimliğin günümüzdeki metamorfizmine değineceğiz.

Son günlerde, beklenmedik bir anda siyasal-kültürel boyutlarda olmak üzere, kimlik tartışması gündeme gelmiş bulunmaktadır. Şu anda derin izler bırakmak suretiyle sürüp gitmektedir. Bu oluşum, aslında toplumsal dinamiklerin bir yansımasıdır. Bu nedenle, sorunların tartışılması, siyasal çizginin ötesinde, uyumlu-sağlıklı çözüm yolları üretmek suretiyle, yeni yaklaşımlarda bulunmamızı gerektiriyor. Günümüz sosyolojisinin bir amacı da sağlıklı (sane) bir toplum modelinin inşasıdır. İlkın, kimlik sorununu gündeme taşıyan başlıca nedenleri belirlemekte yarar vardır. Neden ve niçin kimlik sorunu dinamiklik kazanmış,

* Sayın Prof. Dr. Orhan Türkođan'dan yazı talebimiz üzerine Hocamız rahatsız olduğunu ifade etmiş ve bu metnin yayımlanmasına izin vermiştir.

iletişim organları, medya ve akademik kuruluşlarda yoğun tartışmalara yol açmıştır? Bu temel hususların analizi gerektiği kanısındayız.

Tartışmalar, yorumlar ve eleştiriler niçin ortaya çıkmıştı? Ne getiriyor ne götürüyordu? Tüm bu hususlara değinmeden önce, kurulu düzeni yansıtan resmî kimliğin mahiyeti ve niteliği hakkında gerçekleri ortaya koymamız gerekmektedir. Kimlik tartışmalarına yönelik olumlu-olumsuz yaklaşımlar ancak o zaman bir anlam taşıyabilir.

Kemalist Sistem ve Ulus Devlet İnşası

Türk toplumu, Cumhuriyetin kurulması ile ulusal kimlik olgusunu ön plana almış, yasalarla, uygulamalarla ve tarihsel deneyimlerle “kurucu kültür” semsiyesi altında tüm etnik grupları bir ortak paydada buluşturmanın sistematiğini

Kemalist sistem, Osmanlının çok kültürlü toplum modelini “ulus devlet” inşasında devreden çıkararak üniter bir yapıya dönüştürmüştür.

kurmıştır. Kemalist sistem, Osmanlının çok kültürlü toplum modelini “ulus devlet” inşasında devreden çıkararak üniter bir yapıya dönüştürmüştür. Böylece, Cumhuriyet çatısı altında yaşayan tüm yan grupları (sub-division) Türklük semsiyesi altında bütünleştirmeye çalışmıştır. Bunun için de Türklük-istatikselsel deyimini ile- normal bir çan eğrisi gibi, tüm yan grupları kuşatacak bir biçimde düşünülmüş ve ulus devlet bu espiye göre yeniden inşa edilmiştir. Atatürk’ün; “Ne mutlu Türk’üm diyene!” sözü bu oluşumun en kapsamlı şekilde bir ifâdesidir. Bu tür bir oluşum, Osmanlı’nın izlediği “Hanedan-i Hü-mâyün veya Patrimonial modele” bir tepkidir.

Osmanlı, “Kavm-i necip” olarak Arapları, “Kavm-i sâdıka” olarak Ermenileri ve “Kavm-i ec-nebiye” olarak da Yörük ve Tatarları kabul ediyor,

asli unsur -prima mobila konumunda bulunan- Türkleri devreden çıkarıyordu¹. Günümüz tarihçisi Halil İncılık da “Selçuklu ve Osmanlıda Türk birliği bilincinin olmadığı” görüşündedir. İncılık’a göre: “Millî kimlik, Türk kimliği, uzun tarihî yaşamın ve uyumun bir sonucudur. Bugün Anadolu’da yaşayan etnik grupların ortak Türk kimliği, Türk devlet idaresiyle yaşamış olmak gerçeğinden kaynaklanmaktadır. Çünkü, bir toplumun karakterleri, yorumları, yapısı, uzun bir tarihî gelişimin sonucudur. Selçuklu devrinin başlangıcı 1020’lerde, Doğu Anadolu’ya ilk Türkmen-Oğuz akınları ve yerleşimleriyle başlar. 1270’lerde Marcopolo, Orta Asya’dan, Çin’e gitmek üzere bu bölgeden geçerken bölgeyi (Türkomania) olarak adlandırıyordu.”²

Gözlendiği üzere, VIII. yüzyıl Orkun Anıtları bir yana bırakılsa bile, XIII. yüzyılda Batılı seyyahlar dahi bir Türk gerçeğinden bilgi sahibidirler. Kimliğini dışlayarak, ümmet ideolojisi içinde kozmopolit bir yapılaşmaya dönüşen Osmanlı

modeline artık Cumhuriyet itibar edemezdi. Sosyolojik anlamda millet inşası şarttı. Atatürk bunun için “kurucu kültür”ü veya “asli unsur”u belirterek: “Türkiye Cumhuriyeti’ni kuran Türkiye halkına Türk milleti” diyordu. Türk milleti, artık “öteki” konumunda değildi, sosyolojik bir gerçektir. Bu bir anlamda tarihsel kimliğine dönüş, kendini kendinde bulma restorasyonu idi.

Osmanlı modeli ile Kemalist sistemi birbirinden ayıran kültürel konfigürasyon, bu sosyolojik yapılaşmadır. Osmanlı, bir toplumsal olgu olarak Türklüğü devreden çıkarmış garip bir ümmet anlayışı uğruna kendine yabancılaşmıştır. Oysa, büyük tarih felsefecisi İbn Haldun, XV. yüzyılda kaleme aldığı Mukaddeme (1402) adlı eserinde, Hz. Ömer’den naklettiği şu görüşe dikkatlerimizi çekiyordu: “Soyunuzu öğrenin ve asılları sorulduğunda (şu veya bu köyden geldim) diye cevap veren Mezopotamyalı Nabatılar gibi olmayın.” Kur’an’da: “Sizi kavimlere ve Şoblara ayırdık ki birbirinizi tanıyasınız.” mesajını veriyordu. İbn Haldun’a göre, tarihi yapan ve güçlü bir varlık alanı olarak ortaya çıkan nesne de “asabbiye” (aidiyet) duygusudur. Günümüz deyimini ile aidiyet duygusu (community feeling), toplum dinamliğini meydana getiren en önemli olgudur. Bir toplum İbn Haldun’a göre, “benliğini” temsil eden aidiyet duygusunu yitirdiği zaman tarih sahnesinden silinir gider.

Kemalist sistem, günümüz bazı aydın kesimin de savunduğu “Osmanlı millet” teorisine veya çok kültürlü ümmetçi bir yapılaşmaya artık dönemezdi. Tarihsel süreç içinde İran ve Araplar güçlü asabiye bağları nedeniyle, kimliklerini korumuşlar, erimemişlerdir. Deyim yerinde ise, “Araplar İslâm’ı âdeta Araplaştırmışlardır”. Oysa, Osmanlı ne kendine dönüş yapabilmiş ne kimliğine saygılı olabilmiştir. Tarihin bir dönemecinde Cumhuriyet, Türklük şemsiyesi altında tüm unsurların birlikteliğini temsil eden bir ulus devlet sürecini gerçekleştirmiştir³.

Kemalist sistemin, felsefe olarak yapı taşı “Türkleştirme” değil, “Türk’e yönelme” veya “Türkleşmedir”. Tarih sahnesinde yaklaşık bin yıl kimliksiz yaşayan bir ulusa kimlik kazandırma girişimidir. Türk Tarihi Tetkik Cemiyeti (1931) ve Türk Dili Tetkik Cemiyeti (1932) bu amaçla kurulmuştur. Bu nedenle, sistemin sosyolojik dokusu tamamen bilimsel çabaların bir yansımasıdır.

Batı’nın Rönesans, Reform ve Aydınlanma Çağı gibi üç önemli devrimsel süreçler sonucu gerçekleştirdiği ulus devlet inşası (nation building), Cumhuriyet ile ancak 20. yüzyılın ilk yarısında yeni bir kimlik kazanabilme yoluna girmiştir.

Kemalist sistemin, felsefe olarak yapı taşı “Türkleştirme” değil, “Türk’e yönelme” veya “Türkleşmedir”.

Kemalist sistemin, Batı'nın gerçekleştirdiği milletleşme sürecinin Türk toplumuna sıçraması biçiminde yorumlanması büyük tarihsel yanılıdır⁴. Sistem, sosyolojik boyutları ile kimliğini yitirmiş bir topluma kimlik kazandırma eğilimlerinin bir ürünüdür. Deyim yerinde ise kendini arama, kendini kendinde bulma girişimidir.

Batı toplumlarının ulus devlet olma süreci, Batı'ya özgü değerler, inanç sistemleri ve olayları yorum biçimlerinin oluşturduğu sarmal bir yapılaşmadır. 16. yüzyılın ilk yarısında başlayan Luther ve Calvin teorileri, Hristiyanlığa yeni bir boyut kazandırıyor, bu da Tanrı karşısında insanın özgürlüğü ve bireyciliğin ortaya çıkmasına yol açıyordu. Orta Çağın dinsel değerlere dayalı dogmatizmi, Rönesans ile yerini aklın zaferine bırakarak Aydınlanma dönemini ve Pozitivist düşünce sisteminin yükselmesini müjdeliyordu.

Atatürk'ün vefatını izleyen dönemlerden sonra, ulus devlet inşasının temel motifini oluşturan ve resmî partinin programında yer alan milliyetçilik ilkesi, metamorfizme uğramış, ırkçılık ve faşizan türü yakıştırmaların bir denklemi içine itilmiştir.

Türk ulus devlet oluşumunda Batı'dan tamamen farklı bir yol izlenmektedir. Türkçülüğün credosunu hazırlayan ve Atatürk'ün düşüncelerinin babası olarak kabul ettiği Gökalp'in "Türkçülüğün Esasları" ve Türkleşmek-İslâmlaşmak-Muasırlaşmak (Çağdaşlaşmak)" adlı eserleri, devleti oluşturan "kurucu kültür"ün yeniden kazanılması gibi ulusal değerler sistemi ile yüklüdür. Onun, "Türk Medeniyet Tarihi", insanlığa maddi ve manevi kültür alanlarında hizmet etmiş bir topluma yaratıcı kimliğini yeniden kazandırma amacının derinliğini ve boyutlarını açıklaması bakımından anlamlıdır. Bu nedenle, 1920'lerde temelleri atılan ulus devlet inşası hiçbir zaman Batı özentisi bir taklit mekanizması değildir.

Etnisite Bilincinin Yükselmesi

Atatürk'ün vefatını izleyen dönemlerden sonra, ulus devlet inşasının temel motifini oluşturan ve resmî partinin programında yer alan milliyetçilik ilkesi, metamorfizme uğramış, ırkçılık ve faşizan türü yakıştırmaların bir denklemi içine itilmiştir.

Cumhuriyeti kuran önderin, ulus devlet inşası girişimlerini sembolize eden dil ve tarih tezleri yörüngesinden çıkarılmış, milliyetçilik ideolojisi de -köy enstitüleri gibi (17 Nisan 1940)- devrim stratejileri ile saf dışı edilerek sosyalist paradigmalara gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır⁵.

Millet inşası, tarihsel oluşumu bakımından, Batı toplumlarında en az 300-400 yıllık bir tarihsel dönemi kapsadığı hâlde, ülkemizde henüz bir çeyrek yüz-

yılı tamamlamadan yerini Batı kökenli sosyalist akımlara terk etmek durumunda kalmıştır.

Böylece, kısa süre içinde eğitim kurumları gelenekli dil ve tarih tezi esprisi içinde ulus devlet inşasını tamamlaması gerekirken sol ve sağ diyagramda bölünmelere yönelmiştir. Bu süreç, Kemalist sistemin ilk kez yörüngesinden kaymasına ve yabancı kökenli ideolojilerin hedefi hâline getirilmesine yol açmıştır. Akademik kurumlar, sivil örgütler ve iletişim organları ile bir kesim kamu kuruluşlarında gözlenen bu ideolojik saflaşmalar, giderek derin boyutlara sürüklenmiştir. 1980'lerin başında, sağ ve sol kutupta en az beş bin gencimizi, henüz yaşamın baharına doymadan, kaybetmek durumunda kalmışızdır.

Cumhuriyet sisteminin, Atatürk'ün erken vefatından sonra, sağ ve sol tayfta ortaya çıkan siyasal ve ideolojik yarılmaların oluşumları, olduğu yerde kalmamış bir üst yapı girişiminin ötesinde, toplumda etnisite bilincinin yükselmesine de zemin hazırlamıştır.

Önemli oranda, akademik kuruluşların, ulus devlet inşasına yönelik Kemalist sistem yapılaşmasına sahip çıkmamaları, koruyucu kimliklerini ülke yararına kullanmamaları, sosyalist bir ütopyanın peşinde koşman zihniyete sessiz kalmaları, bu gelenekli etnisite tablosunun 1984'den itibaren Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde kır gerillalarının ortaya çıkmasının da zeminini hazırlamıştır. Böylece, 1960'lı yıllardan itibaren tek tip (monolith) sosyalizm yerine çok merkezli (poly-lith) bir sosyalizm anlayışı ülkenin kaderine egemen olmuştur. Artık yeni solun Mekke'si Moskova değildir; Pekin, Havana, Tiran, Belgrat, Santiago ve Oslo olabiliyordu.

Böylece, belirli ithal ideolojilerle Kemalist sistemin karşı karşıya bırakılması akademik kuruluşlar ve iletişim organlarında yeni kutuplaşmalara yol açmıştır. Marksist ideolojinin üniversitelere yayılması bazı fakültelerde öğretim üye tasfiyelerine, bazı fakültelerde de kamplaşmalara zemin hazırlanmış. 1945-1950 yılları üniversitelerde sağ-sol kutuplaşmalarının nirengi noktasını oluşturur. Bu cepheleşme, 1950'ler sonrası yoğunluk kazanmak suretiyle hoşgörü, düşüncelere saygı platformunu saf dışı etmek suretiyle yeraltı örgütlemelerin biçimlenmesini hazırlamıştır.

Türk toplumunda, sosyalizmin mevcut yasal sınırlar içinde aydın muhalefetine ve gençlik kutuplaşmalarına dönüşmesi, Türkiye İşçi Partisinin parlamentoda temsiliyle daha da güçlü bir noktaya yükselmiştir. Demokrat Partinin on yıllık iktidar döneminde gelenekli devlet-fert bütünleşmesine dayalı ekonomik sistemin liberalleşme eğilimi göstermesi ve "her mahallede 15-16 milyon yaratma" girişimleri bu cepheleşmeyi büyük ölçüde pekiştirmiştir.

Kemalist sistemin, Türk toplumunu "sınıfsız", uyumlu, dayanışmacı bir kimlik içinde görmek isteyen Gökbalççı yaklaşımları, artık Marksist-Leninist strateji için bir sıçrama taşı olarak kullanılmıştır. Bu dönemde, Atatürk'ün birleştirici, millî birlik ilkesini sembolize eden Türk milliyetçiliği "halklar teorisi" adı

altında eleştiriliyor ve öfkeli gençliğe yeni sokak mitingleri için malzeme olarak sunuluyordu. Bu konu ile ilgili olarak, Siyasal Bilgiler Fakültesinden bir öğretim üyesi-günümüz yapılaşmasını da hatırlatacak tarzda-aynen şu görüşleri ileri sürüyordu: "...Cumhuriyetle birlikte halifelik kaldırıldığı zaman, onun birleştirici ve bütünleştirici görevini yapacak yeni kuruma gereklilik görülmedi. Yerine Türk ulusçuluğu kabul edildi. Fakat, bu ulusçuluk toplumsal temeller üzerine oturulmadığı için kısa zamanda ırkçı gelişmelerin önüne de geçilemedi. İşte o zaman Kürt'ü Türk gösterme çabaları ortaya çıkmıştır ki, artık bunu bilmenin hiçbir olanağı kalmamıştır. Birden çok etnik grupların bir arada yaşadığı bir ülkede bunları bütünleştirmek oldukça zor ve zamana bağlı bir ülkü olabilmıştır."⁶

Çok Kültürlülük Tezinin Yükselişi

Kemalist sistem sonrası Türk toplum yapısında gözlenen sağ-sol fraksiyonlar giderek etnisite bölünmelerinin ve kır gerilla örgütlerinin derin boyutlar kazanmasına yol açmış ve 1984'ten sonra başlayan PKK, DHKP-C-TİKKO ve benzeri yeraltı örgütlerin eylemleri on yıl içinde ülkemizde kırk binin üstünde insan kaybına yol açmıştır.

1960'lar sonrası sosyopolitik olaylar sürekli, iç grup ve dış gruplar koalisyonu sonucu, türevini yükseltmiş ve etniklik kimliğinin derinlik kazanmasına yol açmıştır. Ulus devlet projeleri artık devre dışı bırakılmış, çok kültürlülük tablosu giderek yoğun bir biçimde ses vermeye başlamıştır.

Bu sıcak ortamda, A. Peter Andrews'un 1992 yılında dilimize çevrilen "Türkiye'de Etnik Gruplar" adlı eseri, ülkemizin 47 etnik gruptan ibaret olduğunu ileri sürüyordu. Onun bu görüşleri, ne yazık ki Cumhuriyetin gelenekli bir partisinin Kültür Bakanı tarafından resmî bir niteliği varmış gibi destekleniyordu. Resmî yaklaşımda bu tür dönüşümler, küreselleşme, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği ve benzeri mega projelerin de etkileri sonucu, Kemalist sistemin mono kültür kimliğinin dışlanmasına zemin hazırlıyordu.

Aynı şekilde, dünyamızın bir köye dönüşmesi tezi karşısında ABD ve Batı ülkelerinde de ulus devlet tezlerine yönelik eleştirilerin yükselmesine yol açıyordu. Peter F. Drucker bu oluşumu aşiretleşme veya transnasyonallik, bölgecilik tarzında belirtiyordu. Ona göre: "İkinci Dünya Savaşını izleyen dönemde hem çözülen imparatorlukların kalıntıları arasından yükselen ulus devletlerin sayısı arttı hem de ulus devletler bir mutasyona uğrayarak mega devletler hâline gelmeye başladılar. Ama yüzyılın 1970'ten sonraki dönemlerinde ulus devlet de çözülmeye başlamıştır. Egemenliğin tüm anlamını kaybettiği çok kritik alanlarda artık fazla sıkıştırılma ortaya çıkmıştır (...) Bu oluşumun sonucu olarak, ülkelerin kendi sınırları içinde de bölgecilik veya aşiretçilik diyebileceğimiz yapılaşmalar meydana gelmiştir."⁷

Ulus devletin artık modası geçtiği tezi ABD'li toplum bilimcilerde önemli bir varsayım olarak ortaya çıkmaktadır. Bilindiği üzere, yakın zamanlara kadar bu

ülkede etnik grupları “kurucu kültür” sistematığı içinde eritmek temel düşünceyi teşkil ediyordu. Buna göre, ABD bir eritme potası (melting-pot) idi, tüm unsurlar bu potada erimişlerdir veya erimeleri gerekirdi. Oysa, “bugün Amerika’da etnik gruplar Amerikalılaşmak istememektedirler”, toplum çok kültürlülüğe veya Drucker’in deyimi ile aşiretleşmeye yönelmiştir. Fransız düşünürü Michel Maffesoli de bu durumu “The Time of The Tribes” olarak adlandırıyordu. Küreselleşme ve kentleşme sürecinin etkisi altında kalan insanların güvenilirlikleri giderek tehlikeye düşmekte, bu nedenle kendilerine sıcak gelebilecek ve koruyabilecek ortam aramaktadırlar. Bu seçkin dostluk grupları aşiretleşme olgusunu içine itmektedir.⁸ Yeni Kabilecilik (Neo-Tribalism), Maffesoli’ye göre post-modern yaşamın sürekli kategorileri olarak kabul edilmelidir.

Aşiretleşme, gözleendiği üzere Batı sosyolojisinde “Yeni Kabilecilik” denilen ve etnik kimlikle eş değer görünen bir yolu izlemektedir. Bunun nedeni de küreselleşme, post-modern oluşumlar, dev sıçramalar (mega transition), insanlar arası yüz yüze ilişkilerin silinmesi ve toplumun giderek bir “kredi kart toplumu”na (credit card society) dönüşmesidir.⁹ Yakın zamanlara kadar, toplumların kırsal alanlardan kentlere veya cemaatten cemiyete yönelmeleri ilerlemenin olumlu bir sonucu kabul ediliyordu. Ancak, günümüz sosyolojisi, mega teknolojik değişimler, kimlik kaybına yol açmakta, insanlar âdeta anonimleşmektedir. Bu nedenle, Batı sosyolojisinde izlediğimiz aşiretleşme olgusu, günümüzde “cemiyette cemaat” yapılaşmasını davet etmektedir. Sanayi ötesi toplumlarda kimlik silinmesi cemaatleşme olgusunu veya organik dayanışmayı meydana getirirken ulus devlet niteliği de yerini etnik kültürlere yöneltmektedir.

Yukarıda belirtildiği üzere, ABD ve Batı’da ulus devlet biçimlerinin çok kültürlülük içine itilmesine tepkiler günümüzde Z. Brzezinski ve Huntigton’da gözlenmektedir. Her iki düşünür de ABD sosyolojisinde “egemen toplum”u temsil eden “Beyaz-Anglosakson-Protestan” inanç kalıbını “kurucu kültür” olarak kabul etmekte, Hispanik ve Kızılderili gibi halkları, “ötekileri” devreden çıkarılmaktadırlar. Brzezinski ve Huntigton da son yıllarda “kurucu kültür”ün çok kültürlülük akımına doğru kaydığı kuşkusunu dile getirmektedirler. Hatta, Brzezinski’ye göre; “Amerikan toplumunu biçimleyen (Beyaz Anglosakson-Protestan) kültüründen küresel mozaği yansıtan bir kültüre dönüşülmesi, kaçınılmaz olarak, değerlerinin derinden değişmesine yol açacak ve belki toplumun birliğini daha da zayıflatacaktır. Ayrılmış bir Amerika’da küresel bir kültürün ve etnik bir mozağin oluşmasının, bu ülkenin karşılaştığı sorunların çözümünü daha da güçleştireceği inkâr edilemez. Eğer bu sorunlarla bir an önce baş edilemezse, ortaya çıkabilecek bu yeni mozaik Amerika’yı giderek yükselen bir şehir gerillası hareketiyle bile yüz yüze bırakabilecektir.”¹⁰

Benzeri görüşleri Samuel P. Huntigton da paylaşıyordu. Huntigton; “Küresellik, çok kültürlülük, kozmopolitlik ve karşıt milliyetçilik akımları ulusal bilin-

cimizi zayıflatmıştır. 1960'lı yıllarda alt milliyet kimlikleri ve çok kültürlü kimlikler ulusal kimlikle çatışmaya başlamıştır.”¹¹ demektedir.

İkinci Cumhuriyet

Türkiye’de, 1950’ler sonrası yukarıda sıraladığımız toplumsal gerilimlerden ötürü sistemin tartışması da gündeme geliyordu. Çoğulcu aydınların oluşturduğu ve kendilerine “İkinci Cumhuriyetçiler” adı verilen bir grubun eleştirisi sonucu, sistemin türdeş (homogen) kimliğine veda ediliyordu. Böylece, “Yeni Cumhuriyetçilerin” veya Kemalist sistemin tekil (monolyth) yapısı, çoğulcu kimliği temsil edememesinden ötürü artık ömrünü tamamladığı, küreselleşme ve Avrupa Birliği süreci karşısında yeni oluşumlara yönelmek durumunda kaldığı mesajı veriliyordu. Belirli akademik kuruluşlarda okutulan ders kitaplarında:

Türkiye’de, 1950’ler sonrası yukarıda sıraladığımız toplumsal gerilimlerden ötürü sistemin tartışması da gündeme geliyordu. Çoğulcu aydınların oluşturduğu ve kendilerine “İkinci Cumhuriyetçiler” adı verilen bir grubun eleştirisi sonucu, sistemin türdeş (homogen) kimliğine veda ediliyordu.

“Mustafa Kemal’ in 1933’te dile getirdiği “Ne mutlu Türk’üm diyene!” sözü artık çağın gerisinde kalıyor, onun yerini “Ne mutlu Türkiyeliyim diyene!” dövizini alıyordu.”¹²

Sistemin, akılcı ve toplum yapısı dinamiklerine dayalı görüşleri, iç grup ve dış grup etkileşimleri sonucu, yaklaşık bir çeyrek yüzyıl sonra karşıt savunma mekanizmalarını yitiriyordu. Devletin tarihsel çok kimlikli yapısı, heterojenliği “Yeni Osmanlılık” yaftası altında raylarına oturuyordu.

Osmanlı geleneğini sürdüren yabancı soylu aydınlar ve teknokratların da “Tehcirle, öldürmeyle ve nüfus mübadelesi nedeniyle yeni Cumhuriyetin dışında kalmaları, sistemi büsbütün yalnızlığa itmiş oluyordu.” iddiası da güncelliğini koruyordu¹³. Temel ilkeleri Gökalg tarafından yönlendirilen Halk Fırkasının günümüze yansımaları ise, sistemi büsbütün yalnız bırakmakta Batılı sosyalist kuruluşlarla ittifakı yeğlemektedir.

Yeni Tanzimat ya da Batıcılışma

Resmî teorinin tek savunma birimi yönetici kadro geleneğidir. Bu da ne yazık ki, Turgut Özal’dan itibaren yerini “Osmanlı millet” veya “Yeni Osmanlı” modeline terk ediyordu. Bu olay, Cumhuriyet sonrası sistemin yapısında gözlenen ilk kimlik başkalaşmasıdır. Cumhuriyetin, Gökalg ve Mustafa Kemal birliğine dayalı ulus devlet modeli, hem aydın sınıfı (entelijansia) hem de yönetici kadro tarafından çok kültürlülük doğrultusunda yeni kalıplara dökülüyordu.

Böylece, kökenleri 1950’li yıllara dayanan gençlik kamplaşmaları ve ideolojik fraksiyonlar, resmî olmayan (informal) gruplardan resmî (formal) gruplara

sıçramak suretiyle yörüngesinden sapmış oluyordu. Bir başka deyimle, sivil toplum ve yönetici grup diyaloguna Türk insanı yabancı kalmıyordu. Her iki grup da Batılılaşmayı bir uygarlık ve toplumsal değişme biçimi yaklaşımın ötesinde, bir benzeşime doğru kaydırıyordu. Türk toplumunun Tanzimat (1839) ile başlayan Batılılaşma süreci, 1990'lar sonrası bir başkalaşmaya veya deyim yerinde ise Batıcılılaşmaya dönüşüyordu.

"Tepedekiler" in bakış açıları (frame of referance), resmî teorinin sosyolojik ve tarihsel köklerini dışlayarak -dilleri, kültürleri ve etnik yapıları ne olursa olsun- sivil toplumla bütünleşmeyi inanç sistemlerinin bir parçası hâline getiriyorlardı. Bu olgu, yakın tarihimizde -en az resmî teori kadar- radikal bir kimlik değişimidir. Bu sürece, Kemalist sistemin dönüşümü de denilebilir. Artık, Türkiye Peter Andrews'tan sonra otuz etnik grubun yaşadığı bir halklar topluluğudur. Anayasa yorumunca alt ve üst kimlikler vardır, "Türkçe konuşan, kendini Türk olarak algılayan, hatta tarihsel bir olgu olarak devleti kendisinin kurduğu tezini savunan Türk insanı da" bu alt kimlikte yer almakta ve "öteki" konumuna getirilmektedir. Bu hususu, ayrıntıları ile bir yazımızda açıklamış bulunuyoruz, konuya tekrar dönmek istemiyoruz¹⁴.

Cemaatleşme

"Osmanlı ümmet" modeli veya "çok kültürlülük" akımı, sadece tabandan gelen etnik blokların beklentileri değildir, kendilerine "cemaatler" terminolojisini kullanan ve "İslam"ı kendilerine göre yorumlayan grupların da dünya görüşü ve yaşam biçimini ortaya koymaktadır.

Cemaatleşme temel felsefe olarak Nakşibendi tarikatına dayanmaktadır. Ancak, bu tarikatın günümüzde bir kesimi İskender Paşa kolunu temsil eden Erenköy Cemaati, öteki kolu da Süleymancılar olarak adlandırılmaktadır. Cemaatleşmenin bir diğer grubu da Nurculardır.

Cemaatleşme olgusu, sosyolojik boyutu ile Türk laiklik tezinin karşıtı veya İslam'ı dışlayan, nötralize eden zihniyetine yönelik bir tepkidir. Bir inanç sistemi olarak din, toplumların alın yazısıdır. Ünlü İngiliz antropolog B. Malinowski ve arkadaşlarının ortaklaşa yürüttükleri bir araştırmaya göre, yüze yakın ilkel toplumlarda bile inançsız hiçbir gruba rastlanmamıştır. İnanç sistemi, yeryüzünde tüm toplumların bir alın yazısıdır, vazgeçilemez. Bunun en yakın ve hazin deneyimi komşumuz Sovyetlerde yaşanmıştır. Tüm Marksist Doğu Avrupa ülkeleri, resmî teori tarihin çöplüğüne atıldıktan sonra, yeniden Hristiyan kimliklerini kazanabilmişlerdir.

Türk laiklik sistemi ne yazık ki İslam'ı dışlamıştır. Bunun en canlı örneği Tevhidi Tedrisat (1924) oluşumundan 1947 yılına (Ankara İlahiyat Fakültesi kuruluncaya) kadar İslam'ın tüm eğitim kurumlarından dışlanmış olmasıdır. Türk toplumu inançsız yaşayamazdı. Bu nedenle, cemaatleşme sosyolojik anlamda bir boşluğu doldurma sürecinin bir yansıması olarak kabul edilmelidir.

Ancak, 1950’li yıllardan itibaren cemaatleşme olgusu yön değiştirerek, özellikle, 1980’lerden itibaren açık toplum modelini dışlayarak kendine özgü ve kendinden olmayana statü hakkı tanımayan kapalı bir doktrinleşmeye yönelmiş, açık toplum niteliğini yitirmiştir.

İslam’ın evrenselliği “toplumsal bloklaşma” diye bileceğimiz bu tür bir yapılaşmanın içine çekilmek sûretiyle yabancılaştırılmaktadır.

Cemaatleşme, kendine özgü bir dünya görüşünü, Cumhuriyetin ulus devlet sistemine farklı bir bakış açısını izleyen, Batı norm ve değerleri ile yüklü eğilimlere açık bir oluşum içindedir. Bu nedenle, Türk toplumu önemli kimlik başkalaşmasının içindedir. Bu nedenle siyasal İslam, siyasal milliyetçilik kırmızı çizgileridir. Resmî teorinin ulus devlet modeline dayalı üniter yapısına da karşıdırlar¹⁵. Dinler arası diyalog yolu ile evrim teorisi ve sosyolojik önermelere dayalı bir bakış yöntemi izleyerek hoşgörü epistemolojisi içinde, İslam’ın varlık alanını dışlamaktadırlar. Böylece, Allah’ın en son ve evrensel mesajını tebliğ buyuran bir din sisteminin karşısına, bizzat yaratıcısı tarafından saf dışı kılınan kitabi istemleri getirerek onlara yeniden varlık alanları tanınması, Batıcılışmanın bir fetişizminden öte ne anlam taşıyabilir?

Böylece, Osmanlıdan kaynaklanan merkez çevre diye bilinen ikili yapılaşma biçimi cemaatleşme olgusu ile artık biçim değiştiriyordu¹⁶. Gelenekli Osmanlı ve Cumhuriyet modelinde Batıcılışma merkezden çevreye yönelirken bu defa çevreden merkeze bir yol izliyordu. Deyim yerinde ise: “AKP Batılıdır, Batıcılığı aşağıdan (çevre) yukarıya (merkez), toplumdaki devlete taşıyor, modernleşmeyi, halk iradesine saygıyı vurgulamakta ve devletin özerk sivil toplumu tanıması bakımından Kemalist Batıcılıktan ayrılıyordu.”¹⁷ Artık, sistemin “laik, dilsel, etnik (ulusalcılık) ve merkezi kimliği yerine bu defa dinsel, etnik (çok kültürlü) ve toplum merkezli bir yapılaşma geçiyordu.” Bu radikal değişim, Cumhuriyet rejiminin kimlik sürecine, kalıcılığına ve etkinliğine indirilmiş önemli bir darbedir.

Etniklik ve Azınlık

Günümüz Türkiye’si hızlı bir değişme süreci içindedir, toplumu yönlendirecek kalıcı bir kimlik artık yoktur, âdeta kimlikler arası yarışmaya sahne olmaktadır. Bu oluşum, Avrupa Birliği standartlarına da uymaktadır: “Böl parçala ve yok et!” taktiği gündemedir. Bu defa, “Aleviler ve Kürtler de Hristiyanlar, Yahudiler gibi azınlık kategorisinde” düşünülmekte ve etnisite tablosu, hem iç gruplar hem de dış gruplar tarafından gündeme taşınmaktadır. Tam bu noktada PKK’nın mesajı da ses vermektedir: “Biz de Türkler gibi devletin asli unsuru konumundayız.”

Türkiye Cumhuriyeti şu anda, resmî kuruluş sistemi içinde, Marksist kökenli, etnikçi ve terörist bir gerilla örgütüne sahip çıkan, savunan ve onunla özdeşleşen, hem de yasal kimliği olan bir siyasal parti (DTP) ile karşı karşıyadır. Temsilcileri örgüte bağlı Roj TV’ye sahip çıkmakta; bunun için heyetler hâlinde Avrupa ziyaretleri yaparak Danimarka Başbakanı ve Avrupa Birliği temsilcileri ile

görüşmekte; kullandıkları tebrik kartlarında, Anayasa'nın kurallarını da dışlayarak "Kürtçe-İngilizce ve Türkçe" deyimler yazmak suretiyle âdeta "devlet içinde devletmiş" gibi hareket etmektedirler. Birtakım yasal işlemlere girilse bile, mekanizma ayırmacılık, bölücülük doğrultusunda işlemektedir. Aksi hareket örgütsel güçlerle sindirilmektedir. Böyle bir kritik noktada Türkiye, "Kürt sorunu"ndan "Kürt bağımsızlığı"na doğru hızla itilmektedir. Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da sorunlar yumak hâlinindedir. Bu oluşumların, halklar arasında etnisite kimliğinin yerleşmesine, bilinçleşmesine, ayırıcı ve bağımsızlık dokusunun giderek kalıplaşmasına yol açacağı aşikârdır.

Avrupa Birliği süreci, ülkemizi birlikteliğe, ortak evrensel bir paydada insanlarımız arası içten ilişkiler sistemine yönlendirmesi gerekirken mezhep ve etnik kimliğimizi kaşımak suretiyle propagandist eğilimlerini sürdürmesi karşısında, yönetici kadroların, kamuoyu kuruluşlarının, medyanın ve siyasal partilerin sessizliği ürkütücü olsa gerek.

Azınlık ve etnisite tartışmalarına yazarlar ve aydınlarımızın çoğunlukla AB'yi destekleyici çizgide hareket etmeleri karşısında konuya yeniden eğilmenin yararlı olacağı kanısındayız. Batı, özellikle ABD sosyolojisinde azınlık kavramı, çoğunluk karşılığı olarak kullanılmaktadır. Bu nedenle, Lozan'da ittifak edilen din ölçeği devreden çıkarılmaktadır. Türk sosyoloji kültüründe "azınlıklar" kavramı İslam dışı din mensubu olanlar için kullanılmaktadır.

AB'nin azınlık yaklaşımı, ülkenin otokton halkını tedirgin etmekte ve bölücü grupların duygu ve düşüncelerine impetus kazandırmaktadır. Batılı sosyoloji azınlık kavramını "egemen grup"la karşılaştırarak azınlık kavramına içerik kazandırır. Azınlıklar sosyolojisi alanında ünlü toplumbilimci Charles F. Marden'e göre: Azınlık, daha geniş bir grup içinde kendine özgü özel bağlarla (ırk, milliyet, din ve kültürel unsurlar) bütünleşmiş bir alt gruptur.¹⁸

Marden açısından azınlık, "egemen toplum"dan soy, dil, din ve kültürel açıdan farklılaşan gruptur. ABD'nin Zenci-Beyaz, Çekoslovakya'nın Slovakları ve Belçika'nın Walonları konumunda gözlendiği gibi. Benzeri tanımı Schermerhon da ileri sürmektedir¹⁹. Ona göre azınlık: "Bir kültür içinde fizyonomi, dil, örf ve gelenekler veya kültürel kalıplar açısından farklılaşma nedeniyle "egemen grup"tan ayırt edilen alt gruplardır."²⁰ Marden, azınlıkları aynı zamanda etnik gruplar olarak da kabul etmektedir.

Gözlendiği üzere, Charles Marden ve ötekiler, azınlık deyimini etniklikle özdeş kabul edince, birim olarak ırk (soy) kavramı da etnisite veya azınlık kategorisinde yer almaktadır. Buna karşılık, bazı sosyologlar, özellikle Mac İver ise soy (ırk) kavramını etniklik kategorisinden dışlamaktadır. Çünkü, ırk kalıtsal bir niteliğe sahip biyolojik bir kavramdır. Bu nitelikler göz önüne alındığı takdirde, Mac İver da Marden gibi etnik grupları azınlık grupları ile özdeşleştirmektedir²¹. Bu yaklaşım, Amerikan sosyolojisinin bir özelliğidir. Türk sosyoloji geleneğinde etnisite unsuru "azınlık"tan ayrılmaktadır. Azınlık olgusu, din ve ırk (soy) unsurları ile bağlantılı olarak düşünülmektedir.

Azınlık ve etniklik, nitelikleri ne olursa olsun, sosyolojik anlamda egemen toplum iç-grup, etnik ve azınlıklar ise dış grup kategorisinde algılanırlar.

Böylece, Amerikan toplumu bir yanda iç grup, öte yanda dış grupların oluşturduğu kültürel mimariyi meydana getirirler.

1950'ler sosyolojisi, Amerikan toplumunu bir eritme potası kabul ediyor ve etniklik-azınlık kavram çiftini eş değer olarak yorumluyorlardı. Günümüzde artık etniklik-azınlık olgusu dinamikliğini yitirmiştir. Durum bugün olursa olsun, Mac İver, Marden ve Young gibi klasik sosyologların açtığı çığır, bu ülke sosyolojisinde Püritan niteliği ile sürüp gitmektedir. Etnik, azınlıklarla aynı anlamda yorumlanmaktadır. Nitekim, İver ve Page aynen şu görüşleri ileri sürüyorlardı: "Bizden ayrı olanlara biz genellikle (azınlıklar) deriz; bunun nedeni üye sayılarının azlığı değil, onların farklı fiziksel ve kültürel özellikleridir. Bunlar, yaşadıkları toplumda, farklı ve eşit olmayan işlemler yüzünden diğerlerinden ayrılmış ve kendilerini toplu zulümlere mâruz kişiler olarak görmüşlerdir."

Kemalist sistemin ulus devlet modelinin temel felsefesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan insanların dil, kültür ve duygudan oluşan bir ortak paydada birleşmeleridir.

ABD sosyolojisi için temel unsur, (iç grup) veya (egemen toplum) Beyaz, Anglosakson, Protestan niteliğidir. Bu tür bir yaklaşım Amerikan toplum mizacının (idiosyncrancy) bir yansımasıdır. Batı sosyolojisi ve AB'de aynı geleneği izleyen düşünce sistematiğini izlemektedir. Bu nedenle, Alevi ve Kürtleri azınlık kategorilerinde görmeleri kültürleri, bakış açıları ve tarihsel geleneklerinin bütüncül (holistic) bir yaklaşımıdır.

Aleviler ve Kürtler, Türk toplum geleneğinde, ABD ve Avrupa'da gözlediğimiz gibi, ne zenci-beyaz ne de Hristiyan-Müslüman ikilemine ve ayrımcılığına maruz kalmışlardır. En az bin yıldan beri birlikteliklerini sürdürmektedirler. Onları, Batılı norm ve değerlere göre oluşturulmuş kalıplara dökmek sûretiyle ayrımcılığa gitmek, azınlık kategorisinde görmek tarihsel gerçekleri, kültür değerlerimizi

inkâr etmek anlamını taşır. Buna da hiçbirimizin hakkı yoktur.

Günümüz ABD sosyolojisi de artık tüm ayrımcı unsurların -azınlık grupların- egemen toplumla bütünleşmeleri gerekliliği çabası içindedirler. 1950'lerden beri bu yaklaşımlar sürüp gitmektedir. Nitekim, bir toplum bilimci olarak Kimball Young, etniklik-azınlık olgusunun giderilmesi için dörtlü bir yaklaşımı öneriyordu. Bunlar da uyarılama (hasmane iş birliği), kültür kaynaşması, asimilasyon ve alt ırksal grupların biyolojik temele dayalı birliğidir²². Çünkü ABD sosyolojisi, 250 kadar etnik grubu bir eritme potasında (melting-pot) kaynaştırmak isteyen bir oluşumu izler.²³

Sonuç

Türk sosyoloji geleneğinde, özellikle Osmanlı sisteminde Patrimonial yönetim (Hanedan-ı Osmanî), kendi halkını dışlamış ve askerî-sivil yönetimi yabancı soylulara bırakmıştır. Osmanlının elitist sınıfı, kendi halkından, kendi kültür, inanç ve değerler sisteminden olmayan bir burjuvazi sınıfının patronajı altında egemenliğini sürdürmüştür. Kemalist sistemin ulus devlet modelinin temel felsefesi, Türkiye Cumhuriyeti'ni oluşturan insanların dil, kültür ve duygudan oluşan bir ortak paydada birleşmeleridir. Türk Tarih Kurumu ve Türk Dil Kurumunun amaçları da budur.

Kemalist sistem, bilimsel verilere dayanarak, Türk halkını -Batı ve ABD toplumlarında gözlediğimiz üzere- hiçbir alt grup ayırımına gitmeden, bir şemsiye altında toplayan kuşatıcı bir felsefeye sahiptir. Ulus devlet tamamen sosyolojik bir inşadır. Süresi de geçmiş değildir. Hâlâ Doğu ve Güneydoğusu aşiret-kabile niteliği içinde yaşayan bir ülkede, hatta ayrı bayrak, ayrı dil, ayrı coğrafya ve ayrı ulus olmanın mesajları verilen bir ortamda, birlikteliğimizi temsil eden Türklük şemsiyesini "öteki" konumuna getirerek, AB'ye ve dış güçlere şirin görünmek ülkemizi bölünmeye kadar götürebilir. Ülkemiz bugün bu çizgidedir. "Millî bir devletin hedefi veya demokratik felsefe, farklılık olana saygı gösterir, ama farkı artırmaya çalışmaz. Farkı artırmak, kalıcılaştırmak demokrasinin görevi değildir." Ünlü ABD'li düşünür, Regan'ın başdanışmanı Zbigniew Brzezinski de şöyle diyordu: "Amerikan toplumunu biçimleyen Beyaz-Anglosakson-Protestan kültürüdür. Bu niteliğinden küresel mozaiği yansıtan bir kültüre dönüşmesi, kaçınılmaz olarak değerlerinin de derinden değişmesine yol açacak ve belki de toplumsal birlikteliği daha da zayıflayacaktır. Ortak bir dil ve paylaşılmış anayasal değerler toplumsal uzlaşmanın dayandığı kaynakları oluştururlar ve bu değerlerin yokluğu hâlinde ise, kültürel farklılıkların toplumsal hoşgörülükten yararlanması mümkün olamaz.. İşte böyle bir durumda da Amerikan toplumunun parçalanma süreci başlar. ABD buna izin veremez."²⁴ ■

¹ Tayip Gökbilgin; **Rumeli'de Yörükler, Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihân**, 1957, s.37.

² Halil İnalçık; **Sosyal Bilimler Kavşağında Doğu Anadolu Meseleleri**, 4-6 Haziran 1992.

³ Orhan Türkdoğan; **Kemalist Sistem ve Sosyolojik Yapısı**, I.Q. Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005. – Orhan Türkdoğan; **Türk Ulus-Devlet Kimliği**, I.Q. Kültür Sanat Yayınları, İstanbul, 2005.

⁴ Bilindiği üzere, "ulus devlet" sözcüğü ilk kez Fransız hukukçu-politikacı Jean Bodin'in 1576'da yazdığı "Cumhuriyetin Altı Kitabı" adlı eserinde ileri sürülmüştür. (bk. Peter F. Drucker, **Kapitalist Ötesi Toplum**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994, s.21.)

⁵ Enstitülerin teorisyeni İsmail Hakkı Tonguç, enstitülerin amacını eserinde şu sözlerle açıklıyordu: "Kentin kokuşmuşluğu karşı sağlam direnci olan, geleneksel ahlaki değerlerine bağlı bu insanları, kendi pratik etkinliği ile yeni iç evreni arasında tam bir uyum kurabilmektir. Öğretmen, (böylece) devrinin bütün dinamizmasını yüklenmiş oluyor, sarıklı köy hocasının yerini almaya çalışıyordu." (**Canlandırılacak Köy**, 1947, s.419.) Engin Tonguç ise babasının alt bilincine dayalı görüşlerini şu sözlerle dışa yansıtıyordu: "Enstitülerin gerçek amacı alt yapı değişikliklerini en fazla etkileyebilecek bir üst yapı kurumu olan eğitimi devrimci süreci hızlandırmak için kullanmaktır. Bunun için de ülkenin toplumsal yapısı gereği ola-

rak en geri ve en çok ezilen emekçi kitlesi, köylü kitlesi üzerinde çalışmalar yoğunlaştırılacaktır.” (E.Ton-
guç, Köy Enstitülerinin 30.Yıldönümü, **Cumhuriyet**, 8 Nisan 1970). Gözlendiği üzere, köy enstitüleri,
Marksist bir jargonla belirtilerek, altyapı devrimi için bir aşama olarak kabul ediliyordu.

⁶ Orhan Türkdoğan; **Sosyal Şiddet ve Türkiye Gerçeği**, Timaş Yayınları, 1996, s.113-114.

⁷ Peter F. Drucker; **Kapitalsiz Ötesi Toplum**, İnkılap Kitabevi, İstanbul, 1994, s.201-202.

⁸ Michel Maffesoli; **The Time of Tribes**, Sage Publication, 1996, s.ix.

⁹ Franklin Giddiks de aşiretleşme olgusuna yeni bir kavramla yaklaşıyordu. Bu da kan bağlarına ve akraba-
lık ilişkilerine dayalı, her türlü çıkarın ötesinde etnik cemiyet biçimidir. Demotik cemiyet ise Giddiks’e
göre günümüz çıkarıcı kapitalist yapılaşmadır.

¹⁰ Zbigniew Brzezinski, **Kontrolöden Çıkmış Dünya**, İş Bankası Yayınları, Ankara, 1996, s.127.

¹¹ Samuel P. Huntington; **Biz Kimiz? Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı**, CSA Yayınları, 2004, s.4.

¹² Baskın Oran; **Türkiye’de Azınlıklar, Kavramlar, Lozan, İç Mevzular, İctihat, Uygulama**, TESEV
Yayınları, İstanbul, 2004, s.116-134.

¹³ Çağlar Keydar; **“Kimlik Bunalımı, Aydınlar ve Devlet”**, drl.: Sabahattin Şen, **Türk Aydın ve Kim-
lik Sorunu**, Bağlam Yayınları, 1995, s.153. Benzeri görüşleri on yıl sonra bir yazarımız da (Orhan Pamuk)
ileri sürecek ve “Bir milyon Ermeni ile otuz bin Kürt’ün öldürüldüğü” görüşüne destek verecektir.

¹⁴ Orhan Türkdoğan; “Kimlik Sorunu mu?”, **2003** dergisi, 15. Aralık 2005, Ankara, Sayı: 56, s.60-69.

¹⁵ Türkiye’de cemaatleşmenin siyasal ve kültürel kimliği ile ilgili olarak, Oxford Üniversitesi tarafından
yayımlanan bir eserde “İslâmîc Political Entity” (2003) aynen şu görüşler yer alıyordu: “AKP Hükûme-
ti’nden demokrasiyi sağlamlaştırması, Kürtlerin ve Alevilerin tanınmasına dönük talepleri ele alması ve
ekonomiyi iyileştirmesi beklenmektedir. Hükûmet, asker-sivil ilişkilerini, Kemalist ulus ve laiklik kav-
ramlarının yeniden tanınmasını doğrudan ilgilendiren ilk iki meseleyi Kopenhag Kriterleri ışığında ele
almak istemektedir(...) Eğer Kemalist egemen kesim (asker-sivil-bürokrasi) AKP Hükûmeti’nin meşru-
luğunu sorgulamaya devam ederse, AKP devlet karşısında bir (Amerika ve Avrupa koruyucu şemsiyesi)
ne başvurabilir”(Hakan Yavuz; **Modernleşen Müslümanlar: Nurcular, Nakşiler, Millî Görüş ve AK
Parti**, Kitap Yayınevi, 2005, s.354.

¹⁶ Burada zikredilen “Cemaatleşme” deyiminin, Ferdinand Tönnies’in **Gemeinschaft und Gessellschaft**
(**Cemaat ve Cemiyet**) adlı eserinde zikredilen anlamda sosyolojik bir içeriği yoktur, sadece İslam’ı kendi
dünya görüşleri açısından yorumlama ve yönlendirme çabası esastır.

¹⁷ Hakan Yavuz; age., s.353.

¹⁸ Charles F.Marden, **Minorities in American Society**, 1952, s.26-44.

¹⁹ Robert S. Schermerhorn; **These Our People**, 1949, s.5-6.

²⁰ Amerikan sosyolojisinde “egemen grup”, Osmanlı deyimini ile “asli unsur” veya Samuel P. Huntington’a
göre kurucu kültür veya kurucu kabadır. Bazen, antropolojik anlamda büyük toplum veya standart kültür
gibi deyimler de kullanılmaktadır. Amerikan sosyolojisine göre, Birleşik Devletler’de “egemen grup”,
“Beyaz-Anglosakson ve Protestan” unsurdur. Hispanikler, Kızılderililer, zenciler ve ötekiler tümü ile alt
gruplardır.

²¹ R. M. Mac İver and Ch. H. Page; **Society**, 1955, s.384-393.

²² Kimball Young; **Sociology :A Study of Society and Culture**, 1949, s.615.

²³ Orhan Türkdoğan; **Etnik Sosyoloji**, Timaş Yayınları, İstanbul, 2002, s.11-115.

²⁴ Zbigniew Brzezinski; age., s.127-128.